

VLADA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE U EMIGRACIJI I VOJNI PORAZ

KRALJEVINA JUGOSLAVIJA OBJAVLJUJE RAT BUGARSKOJ I MAĐARSKOJ

4. maja 1941.

... Kraljevska Jugoslovenska vlada s pogledom na učešće Bugarske i Mađarske sa silama osovine u napadu i deobi jugoslovenske nacionalne teritorije, donela je zaključak da se Jugoslavija nalazi u ratnom stanju. sa Bugarskom počev od 6. aprila, a sa Mađarskom od 10. aprila ove godine..⁻¹

Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 19. avgust 1941.

DEKLARACIJA VLADE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

4. maja 1941.

... Mi smo vojnički podlegli u ovoj neravnoj borbi, koju nam je neprijatelj nametnuo, ali je žrtva našeg naroda sveta i uzorita, kao što je njegova duša čista i spasena. Čast i naša nacionalna budućnost su spaseni. Naša vera u uspeh naše mučne i velike borbe je nepokolebljiva. Nismo uspeli uštediti našoj zemlji užase neželjenog rata i patnje mučne okupacije. Ali u ovoj velikoj svetskoj borbi, koja se sve više širi i u koju ulaze i najmiroljubivije države, mi smo sa ponosom ponovo na strani starih saveznika i prijatelja naše države, naše slobode i naše nezavisnosti. Velika Britanija, Sjedinjene Države Severne Amerike i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika priznaju i malim narodima i državama pravo na život i ne smatraju ih kao životni prostor velikih sila...

To je bio sveti cilj njihove vekovne borbe za nacionalno oslobođenje i ujedinjenje, kao i za slobodu svih balkanskih naroda. Uzimajući

¹ Vrhovni komandant kralj Petar II izdao je u Atini 16. aprila 1941. naređenje da se svi ratni brodovi u Boki Kotorskoj stave pod komandu komandanta engleske flote koja bude došla u Boku. Idn je 23. aprila 1941. u Donjem Domu istakao da je dobio formalna uverenja od predsednika „Jugoslovenskog saveta“ o nameri jugoslovenske vlade da bude verna vladi Velike Britanije, o rešenosti da nastavi borbu do konačne pobede. Vlada Velike Britanije izjavila je sa svoje strane da je njena čvrsta namera da ponovo uspostavi punu nezavisnost Jugoslavije.

Bugarska vlada se kasnije pozivala na činjenicu da formalno nije objavila rat Kraljevini Jugoslaviji, niti učestvovala u vojnim operacijama protiv Jugoslavije. Svesno je prevedeno da je agresija usledila sa bugarske teritorije. Bugarska je bila anektirala deo Makedonije, vranjski i pirotski okrug, a od januara 1942. ostvarivala je za račun Nemačke pod nemačkim operativnim nadzorom okupaciju drugih delova Srbije. Kraljevska vlada je odlagala da objavi rat Bugarskoj, očekujući da to uradi sa Grčkom, koja je takođe bila žrtva bugarske okupacije i aneksije delova Trakije i Makedonije. Ostajući neutralna prema SSSR-u, Bugarska je decembra 1941. objavila rat Velikoj Britaniji i SAD.

učesća u ovoj velikoj borbi, koja se danas vodi na velikoj svetskoj pozornici, mi odlučno nastavljamo borbu do vaspostavljanja teritorijalnog integriteta, nezavisnosti naše države i pune slobode svih Srba, Hrvata i Slovenaca. . ?

AJ, 103—24.

VLADA PROTIV ANEKSIJE SLOVENIJE

Jerusalim, 31. maja 1941.

. . . Vlada Nemačkog Rajha i vlada Kraljevine Italije, posle vojničke okupacije Jugoslavije, izvršile su aneksiju Slovenačke, delom Nemačkoj delom Italiji.

Ovo brutalno rasparčavanje slovenačkog naroda protivno je etničkim principima jer na teritoriji anektiranoj od Nemačke i Italije živi kompaktan i najčistiji slovenački elemenat.

Ova aneksija tako isto lišena je svakog pravnog osnova jer vojnička okupacija, po dominantnim principima međunarodnog prava, ne menja, za vreme trajanja rata, javno-pravni status okupirane teritorije. Jugoslovenska Kraljevska vlada, u čijem se sastavu nalaze legitimni predstavnici slovenačkog naroda, protestuje protiv postupka vlade Nemačkog Rajha i Kraljevine Italije kojima se teži postići uništenje slovenačkog naroda kao i rasparčavanje nacionalne i državne teritorije Jugoslavije.³

AJ, 103—58; objavljeno: B. Krizman, *Jugoslovenske vlade u izbeglištvu*, Zagreb, 1981, 147.

² Jugoslovenska vlada u izbeglištvu je formalno-pravno gledano bila nosilac ustavnosti i međunarodnog kontinuiteta Kraljevine Jugoslavije. Ona je bila prihvaćena i priznata od strane zapadnih saveznika. Sovjetska vlada je prekinula diplomatske veze sa Vladom Kraljevine Jugoslavije od maja do jula 1941, do čega je, u stvari, došlo na nemački pritisak. Prekid su sovjetski diplomati kasnije kvalifikovali kao suspendovanje odnosa. Vlada se izjasnila i za dalje vođenje rata, mada je njena izjava realno gledano bila lišena efektivnosti, jer je vojni kontingent Kraljevine Jugoslavije u inostranstvu bio simboličan. Kraljevina Jugoslavija prekinula je sve svoje odnose sa Japanom i objavila da se s njim nalazi u ratnom stanju počev od 7. decembra 1941, to jest od dana kada je Japan izvršio napad na Veliku Britaniju i SAD. M. Ninčić je 7. avgusta u Londonu razgovarao sa ambasadorom SSSR-a u Velikoj Britaniji Ivanom Mihajlovičem Majskim o odnosima Kraljevine Jugoslavije i SSSR-a. Majski je ponovio zvanični stav sovjetske vlade da se ima obnoviti potpuna nezavisna Jugoslavija i to u njenim dosadašnjim granicama, a da je oblik unutrašnjeg režima Jugoslavije „stvar volje njenog stanovništva tj. njena interna stvar“. Izneo je i svoje lično mišljenje da će prilikom buduće organizacije Evrope biti tri glavna problema: pitanje Nemačke, Poljske i Balkana. Kada je reč o pitanju Balkana mislio je na karakter budućih bugarsko-jugoslovenskih odnosa. Jugoslavija nije želela uništenje ili komadanje Bugarske, ali je bila za to da se problem jugoslovensko-bugarskih odnosa rešava „u okviru solucije jednog šireg problema tj. balkanskog bloka“.

³ Slovenački narod je bio nacionalno ugrožen. Slovenija je bila podeljena između tri okupatora: Nemaca, Italijana i Mađara. Slovenački građanski prvak Marko Natlačen, bivši ban Dravske banovine, čije se defetističko držanje ispoljilo još u toku aprilskog rata, nastojao je uz pomoć Musoli lija, grofa Čana i pape da obezbedi integritet Slovenije i zaštitu Slovence od iseljavanja, što se pokazalo kao neuspešan pokušaj. Prihvatio se kolaboracije sa Italijanima i postao prvi predsednik Savetodavnog tela ili Konzulte, čiji je rad nadgledao i inspirisao Emilio Gracioli, kraljevski civilni komesar za Ljubljansku pokrajinu. Istaknuti prvak SLS je isticao korektni stav italijanskog okupatora, koji je davanjem navodnog autonomnog uređenja, obezbeđivao etnički opstanak Slovenaca

APEL KRALJA PETRA II PAPI PIJU XII 1 PREDSEDNIKU RUZVELTU DA SE SPASE SRPSKI NAROD OD ISTREBLJENJA

Jerusalim, 6. juna 1941.

U severnim krajevima države, u Banatu, za vreme okupacije, nemačka vojska u masama je streljala i vešala srpsko stanovništvo.

U Bačkoj mađarska vojska je isto tako u masama masakrirala srpsko stanovništvo. Jednovremeno desetine hiljada Srba primorani su bili da pod strahovitim terorom napuste svoje kuće i u najkraćem roku odu iz zemlje bez ikakvih sredstava.

U Južnoj Srbiji, i posle vojne okupacije, Bugari nemilosrdno ubijaju srpsko stanovništvo u masama, među njima na prvom mestu sveštenike i učitelje, a što je izbeglo pokplju, moralo je golo i boso da nastupi ognjište.

U tobože nezavisnoj Hrvatskoj Kraljevini, uništavanje Srba vrši se sistematski. Da bi to uništavanje bilo što efikasnije i išlo što brže, je lan od najsureovijih, u celom civilizovanom svetu tako odioznih zakona) Jevrejima primenjen je i na srpsko stanovništvo. Klasirani kao niža rasa koja ima da iščezne, Srbi se tim zakonom lišavaju svih prava i redstava za život. Na zverski način doveden je u pitanje život preko Iva miliona Srba koji vekovima žive u tim krajevima. Nikad još je ian hrišćanski narod nije bio u tolikoj meri unižen i zlostavljan od edne vlasti koja se takođe naziva hrišćanskom..⁴

LT, 103—24; objavio B. Krizman, n. d., 152.

GENERAL BOGOIJUB ILIĆ IZVESTAVA DUŠANA SIM.OVIĆA O BROJNOM STANJU IZBEGLE VOJSKE

Kairo, 21. jula 1941.

... 1. Brojno stanje ljudstva:

a) Vojska: oficira 38, podoficira 16, kaplara i redova 26.

lasuprot ponašanju vodećih građanskih političara, slovenački komunisti su sa rišćanskim socijalistima i sokolima stvorili Antiimperijalistički front slovenačog naroda deset dana posle vojnog sloma Kraljevine Jugoslavije, koji se 22. ana nazvao Osvobodilna fronta (OF). Jugoslovenska vlada u izbeglištvu, kao ostalom savezničke sile, Velika Britanija i SAD nisu priznavale deobu Jugoslave i akte aneksija Nemačke, Italije, Bugarske i Mađarske.

⁴ Ovaj apel Papi Piju XII nije urodio plodom, jer je Vatikan, bez obzira a druge političke struje u njemu (kardinal Tiseran), pod pontifikatom Pija II bio naklonjen Osovini. Vatikan je de facto priznao NDH šaljući u Zagreb jata Đuzepa Ramona Markonea kao papskog legata. Zagrebački nadbiskup Alojje Stepinac, koji je uživao blagonaklonost Vatikana, dao je aprila 1941. sakralno >eležje stvaranju NDH, nalazeći u njoj „božiju providnost“. Posredovao je kod ipe da primi u audijenciju Pavelića, maja 1941. Prilikom prekrštavanja pravovnih Stepinac je tražio da se ne krše kanonska pravila, kao da su vernici imali bora između smrti i prelaska na katolicizam. Proustaško raspoloženje Stepinca išlo je do izražaja i u narednim godinama rata, čemu ne protivreći činjenica i su odnosi između Crkve i NDH bili opterećeni nepoverenjem, kao rezultat znji rimokatoličke hijerarhije da održi odnose sa Vatikanom kao centralistič>m organizacijom, nasuprot ustaškim težnjama za potpunim priklanjanjem žimu u ime totalitarizma koji ne trpi postojanje „države u državi“. Od ovog zervisanog odnosa značajnije je da je Stepinac NDH smatrao nacionalnom i itoličkom tvorevinom, a, na drugoj strani, da se njegova reč protesta nije čula kao ni pape uostalom — prilikom progona Srba, Cigana i Jevreja i postojanja kvih stratišta kakva su Jasenovac i druga, ako se izuzme istup u jesen 1943. *sie egzekucije nad njegovim bratom.

b) Mornarica bez pomorskog vazduhoplovstva: marinskih oficira 15, mašinskih oficira 1, inženjersko-građevinskih 1, sanitetskih 1, podoficira 67, kaplara i redova 9.

c) Vazduhoplovstvo: 1. — Vazduhoplovstvo vojske: oficira 103, podoficira 100, kaplara i redova 37. Od iznetih: pilota 120, izviđača 12, radio-telegrafista 5, mehaničara-strelaca 31, mehaničara 31, lekara 3, inženjera 2, ostalih 36. 2. — Pomorsko vazduhoplovstvo: marinskih oficira 15, oficira stručnih 2, podoficira 14, kaplara i redova 8. Od navedenih: pilota 12, izviđača 8, radio-telegrafista 3, mehaničara-strelaca 3, mehaničara 5, ostalih 8. . .⁵

B. Krizman, n. d., 164.

NOTA VLADE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE SAVEZNIČKIM ZEMLJAMA PROTIV RASKOMADAVANJA JUGOSLAVIJE

London, 22. oktobra 1941.

... Sad se ima pravo pretpostaviti da bugarska vlada smatra da su ti krajevi već konačno uključeni u bugarsku državnu teritoriju. Ovo proizilazi ne samo iz raznih izjava bugarskih odgovornih činilaca, nego naročito iz izvesnih akata bugarske vlade koji očigledno izlaze iz granica prava okupatorskih vlasti, jer menjaju iz osnova pravni status okupiranih jugoslovenskih krajeva. Bugarska vlada naime objavila je u bugarskim službenim novinama, broj 166 od 31. jula 1941, tri dekreta, od kojih se prvi, broj 2620, odnosi na formiranje nove bugarske skopske oblasti, drugi, broj 2618, na formiranje bitoljske oblasti, dok treći, broj 2619, pripaja četiri jugoslovenska sreza već postojećoj sofijskoj oblasti. Pored toga, bugarska vlada sprovedi vojnu regrutaciju u tim jugoslovenskim krajevima. . .⁶
AVII k-279g, Br. reg. 37/2.

DEKLARACIJA SAVEZNIČKIH VLADA O KAŽNJAVANJU RATNIH ZLOČINA

London, 13. januara 1942.

Dole potpisani,

Kao predstavnici Vlade Belgije, Francuskog Nacionalnog Komiteta, Vlade Grčke, Vlade Luksemburga, Vlade Norveške, Vlade Holandije, Vlade Poljske, Vlade Cehoslovačke i Vlade Jugoslavije,

⁵ Jugoslovenska vlada u izbeglištvu se nosila mišlju da ojača kontingent od oko 2.000 ljudi u inostranstvu mobilizacijom dobrovoljaca iz SAD, Južnoafričke Unije, Kanade, Južne Amerike, ali su Britanci bili protiv, a decembra 1941. i SAD su ušle u rat. Jedan manji broj vojnika slovenačkog porekla mobilisan je iz redova italijanskih zarobljenika u Africi. Među vojnicima i oficirima rano su se javili sukobi koji su odražavali političke i nacionalne sukobe u emigraciji, a, na drugoj strani, produbljivala se podela po pitanju odnosa prema događajima u zemlji.

⁶ Bugarsko ponašanje suprotno međunarodnom pravu osudili su Velika Britanija i SAD, koji su na okupaciju gledali kao na privremen čin. A. Idn, u ime Velike Britanije, a Kordel Hal i Samner Vels u ime SAD, smatrali su da su akti okupatora o aneksijama, uključujući promene administrativnog uređenja na okupiranim područjima Jugoslavije ništavni, a sa političke i moralne strane „gnusni činovi”, prema kojima se njihove zemlje odnose sa indignacijom.

konstatujući da je Nemačka. od samog početka sadašnjeg sukoba koji je otpočeo njenom politikom agresije, zavela u okupiranim zemljama režim terora, obeležen naročito zatvaranjima, masovnim proterivanjima, pogubljenjima talaca i pokoljima,

da su ta nasilja vršili takođe države koje su u savezu sa Rajhom ili udružene sa njim, a u nekim zemljama i saučesnici okupatora,

da je potrebna međunarodna solidarnost da bi se izbeglo kažnjavanje tih nasilja prostom javnom odmazdom i udovoljilo osećanju pravde civilizovanog sveta,

podsećajući da međunarodno pravo, a naročito Konvencija potpisana u Hagu 1907. godine o zakonima i običajima suvozemnog rata, ne dozvoljava zaraćenim stranama u okupiranim zemljama ni nasilja protiv građanskog stanovništva, ni nepoštovanje zakona na snazi, ni rušenje nacionalnih ustanova,

(1) potvrđuju da tako vršena nasilja nad građanskim stanovništvom nemaju ničeg zajedničkog sa pojmom ratnog čina, kao ni sa pojmom političkog zločina, kako ih shvataju civilizovani narodi;

(2) primaju k znanju izjave date u tom pogledu 25. oktobra 1941. godine od strane g. predsednika Sjedinjenih Američkih Država i g. predsednika Britanske Vlade;

(3) učvršćuju u glavne ratne ciljeve kažnjavanje putem organizovanog pravosuđa krivaca ili lica odgovornih za ove zločine, bilo da su ih naredili, izvršili ili u njima učestvovali;

(4) odlučuju da budno paze, u duhu međunarodne solidarnosti: (a) da krivci i odgovorna lica, bilo kojoj narodnosti pripadali, budu pronađeni, predani pravosuđu i suđeni, i (b) da izrečene presude budu izvršene.

U potvrdu čega, dole potpisani u tu svrhu propisno ovlašćeni potpisali su ovu Deklaraciju.

Rađeno u devet primeraka u Londonu trinaestog januara hiljadu devet stotina četrdeset druge.

Hubert Pierlot	Jos. Bech	Sikorski
P. Li. Spaak	V. Bodson	E. Raczyński
C. de Gaulle	Trygve Lie	Jon Gremek
M. Dejean	Terje Wold	Hubert Ripka
Em. Tsouderos	P. S. Gerbrandy	S. Jovanović
S. Dimitraskis	MichieJs van Verduynen	M. Ninčić